

K STVARNEMU OZADJU V LEVSTIKOVEM KRPANU

Prof. Slodnjak upravičeno domneva, da je pisatelj poleg znanih nam slovenskih in srbskih ljudskih motivov, ki so pobudili povest, moral slišati »še neko, danes *neznano pripovedko o Krpanu*, kakor mu jo je nekdo pripovedoval, in je bila tovarniška preobrazba pripovedke o boju kmeta s plemičem« (Slodnjak, Martin Krpan v mohorjanskem Cvetju 1934, str. 10 do 12). Ljudsko izročilo, ki je v Pivki (Št. Petru na Krasu) menda še danes živo, postavlja po Müllnerjevi ugotovitvi temu junaku med tovarniki fiktivno domačijo k Sv. Trojici blizu Pivke in Postojne. Ta lokacija ustreza tudi detajlu v Levstikovi povesti, v katerem Krpan s kobilico sreča cesarjevo kočijo na veliki cesti nekje na Notranjskem, dve uri hoda od svoje domačije. Na tej primorski magistrali, ki je držala v Trst oziroma Koper, je bilo tovarništvo s soljo — v rokah so ga imeli Notranjci in Čiči — najbolj razgibano, tam je morala tudi ljudska pripovedka o tovarniku Krpanu živeti najbolj krepko in neokrnjeno. S tem blagom so navadno tihotapili: beneške soli iz Kopra Avstrija sploh ni dovoljevala kupovati in prodajati, pa tudi glede domače tržaške je odpravila monopol in uvedla prosto trgovino šele 1819 (Mal, Zgodovina slov. naroda, str. 526).

Zdaj nastaja vprašanje, kako je prišel Levstik do suponirane ljudske pripovedke in z njo do epskega motiva o Krpanu. Ne smemo si misliti, da je bilo tovarništvo s soljo in vinom vezano le na osrednjo prometno žilo od morja do Ljubljane. Bilo je razvito tudi drugod, tako na *Dolenjskem v okolici Velikih Lašč*, kjer ilovnata in kamnita zemlja ni mogla preživljati vseh ljudi. Tamkajšnji tovarniki so bili pridni in podjetni ljudje, bili so več na poti kot doma (kakor sosednji Ribničani in Kočevarji, krošnjarji s suho robo), sol so prenašali na trpežnih hrvaških konjih in jo prodajali včasih za denar, navadno pa v zameno za dobro žito (mernik soli za mernik dobrega žita). Nakupovali so jo ali prav v omenjenih primorskih mestih ali pa na živahnem trgu v Cerknici, jo nato tvorili čez hribovite Bloke ter jo prodajali širom po Dolenjskem, včasih pa hodili z njo celó na Štajersko. Za Dobropolje, ki je bilo za Velike Lašče fara še v drugi polovici prejšnjega stoletja, pravi Valvasor med drugim dobesedno: »Vsi tukajšnji prebivalci so tovarniki s soljo.« V samih Laščah, kjer je svet še manj rodoviten kot v sosednjem Dobropolju, so se domačini preživljali z zidarstvom, žganjem apna in tvorjenjem soli (Valvasor, Slava vojvodine Kranjske, II. knjiga, 36., 41. in druga poglavja; Mrkun, Obrti in trgovina veliko-laškega okraja, 1943).

V Laščah je bila po vsej verjetnosti stalna tovarniška postojanka v gostilni pri Drakslerici, tam se namreč cepi pot proti Karlovcem in Blokam (druga se na Bloke vzpenja iz Sodražice). V tej gostilni so se še v Levstikovih mladih letih zbirali nekdanji tovarniki, tedaj že sivolasi možje, in pesnik jih je slišal modrovati o starih časih, »kako so sol nosili iz daljnih morskimi mest in z vinom tvorili, ko ni bilo še cest« (Levstik, Povsod ni sreče, Pesmi 1854; v rokopisu za poznejšo nameravano izdajo pri Kleinu: »kako so sol nosili tam od primorskih mest«). *Od teh nekdanjih laško-dobropoljskih tovarnikov*, v katerih je očitno živel še močan stanovski ponos, je pesnik moral zvedeti notranjsko ljudsko pripovedko o njihovem junaškem tovarišu Krpanu. (Ko je kasneje, 1858, prišel za domačega učitelja na Vilharjevo graščino Kalec pri Št. Petru, se je lahko seznanil tudi s Krpanovo domovino.) Močilar, »star siv mož« iz Močil, zaselka med Retjami in Podpoljanami, čigar pripoved tvori okvir Levstikovi povesti, je bil verjetno eden izmed teh nekdanjih tovarnikov ali pa je vsaj zajemal iz tovarniškega izročila, ki je bilo tedaj v Laščah še živo in splošna ljudska last. Od teh svojih rojakov — nekdanjih tovarnikov pa Levstik ni dobil le epskega motiva o Krpanu, ob njih je mogel posredno študirati tudi junakovo izražanje, značaj in miselnost, skratka, lahko je še v vsem zajemal iz njegovega svojevrstnega stanovskega ambienta.

Joža Mahnič

O PISAVI SESTAVLJENIH KRAJEVNIH IMEN

Uredniški odbor za novo izdajo SP je dal »široki javnosti v pretres« predlog novega pravila za pisavo sestavljenih krajevnih imen v obeh delih z veliko začetnico: Višnja Gora, Novo Mesto, Srednja Vas, Gornji Grad itd.; ker ga je objavil M. Rupel (v Slov. por. 29. 12. 1957), ga imenujem Ruplov predlog. Kot geografa, ki sem imel opraviti s pisanjem zemljepisnega učbenika in risanjem zemljevidov, pa sem pri tem naletel na razne pravopisne težave, me pravila o pisanju zemljepisnih